

K e e l e n õ u a n n e

Võõrastav eesti keel

Peep Nemvalts

*Tallinna ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi vanemteadur,
teaduskeelekeskuse juhataja*

„Igal hästi väljakujunenud keelel on oma eriline väärtus ja ilu,” on meid veennud Johannes Aavik. Seda looduslikult kujunenut ning hoolsa aedniku kombel kujundatut tuleb hoida. Mis ühes keeles ilus ja otstarbekas, ei pruugi teise keelde siirdatuna sugugi sobida.

„Prioriteetne multikultuurism”

Kui hariduskonverentsi teemaks sõnastatakse „Multikultuurne haridus – meie tulevik?”, siis kipub küll tulevik olema poolkeelse hariduse päralt. Jah, inglise keeles võib ju olla täiesti loomulik sõnastus „Multicultural education – our future?”, ent siit ei järeldu ometi, et *multicultural* tuleks eesti keelde täht-tähelt ümber panna, nt

„*Multikultuursuse* tähendus. *Multikultuurne* Euroopa”

„Kultuuripärand ja *multikultuurne* haridus”

Eri keeltes ei pea ühesugune sõna tähendama täpselt ühte ja sedasama, isegi kui tegu on nn rahvusvahelise sõnaga. Kuidagi ei kõlba eesti keelde *multikultuurne*, sest *kultuurne* on meil hoopis teise tähendusega: ’kõrgel kultuuritasemel olev, kultuuristatud’. ÕS pakub omadussõnana *mitmekultuuriline*, veel tabavam ja lühemgi oleks *kultuuriderohke* või *-rikas*.

On üsna kultuuritu tekitada eesti keelde sõnu, nagu *multikulturalism* või *multikultuursus*. Nimisõna *kultuuriderohkus* või *-rikkus* on sobivam, ladusam ja mõtestatum kui *mitmekultuurilisus*.

Poliitikud ja ametnikud on „rikastanud” eesti keelt *prioriteetidega*:

SOBIMATU

„Afganistan kuulub Eesti arenguabi *prioriteetsete* piirkondade hulka.”

„Vastavalt .. strateegilistele vajadustele on RAKis sätestatud neli *prioriteetset* valdkonda. *Prioriteetid* jagunevad omakorda meetmeteks.”

„Ministeeriumide jooksvad tõlketootlused, .. kusjuures tõlkimise järjekord on järgmine: määrused, lepingud, direktiivid (kusjuures määrused on *esimene prioriteet*).”

„*Prioriteetid* peavad selgelt väljenduma ka eelarvelistes plaanides.”

SOBIV

„Afganistan kuulub Eesti arenguabi *tähtsaimate* piirkondade hulka.”

„Vastavalt strateegilistele vajadustele on RAKis sätestatud neli *eelisvaldkonda*, mis jagunevad omakorda meetmeteks.”

„Ministeeriumide jooksvad tõlketootlused, .. kusjuures tõlkimise järjekord on järgmine: määrused, lepingud, direktiivid; neist määrused on *esmatähtsad*.”

„*Olulisim* peab selgelt väljenduma eelarveplaanides.

Poliitikute jälgedes levitavad niisugust keelekasutust teisedki, ka ajakirjanikud. Mis on need kõige *prioriteetsemad* teemad?” küsib telereporter. Lehes kirjutab ajakirjanik teismelisest lauljatarist: „*Prioriteediks* peab ta aga muusikat ning peab seda parimaks viisiks, kuidas oma mõtteid väljendada.” Sportlanegi on tähtsust täis: „Euroliiga on *prioriteet number üks*.”

Kahjuks on unustatud kõige *eelistatumad* teemad või *põhiteemad*; et muusikat saab pidada *esmatähtsaks*; et Euroliiga on *peamine eelistus*. Asjata pakutakse ähmaseid „prioriteete” seal, kus täpsem on kõnelda *põhieesmärgist* või *eelissuundadest* või *-arenguist*, olgu inglise keeles pealegi *priority*. Eesti keeles on põhjust valida kõige sisukam väljendusviis: see on meile *esmatähtis*; vaatame, mida on vaja *eelisarendada*; paneme *eelkõige* rõhku sellele.

Säärane „prioriteetne multikultuursus” on kui surmaputk, mis lämmatab eesti keele haritud aias eripärase ilu ja liigirikkuse – selgusest rääkimata¹.

¹ Vt ka P. Nemvalts, Võõrsõna – harituse või harimatuse tunnus? – Kalender 2009. Tallinn: Olion 2008, lk 65–69.

Inglisepärane eesti keel

Veel hullem kui tarbetud anglitsismid on inglisepärastuv lauseehitus. Hullem, sest selle mõju on salakavalam ja võib avalduda ka üksnes omasõnadest moodustatud lauses.

Nii on eestikeelses jutus ja kirjutistes märgata üha rohkem võõrastavaid tarindeid, mis kopeerivad inglise keele kestva oleviku aega. Eriti võimukalt juhtudel, kus kõneleja elab võõrkeelses keskkonnas:

SOBIMATU

„Ehkki USA meedia *on* elavalt *arutamas*, millal .. , *on* meedia juba Obamat võitjakspidamas ja Obama ise ka võitjana *käitumas*.”

„Partei juhtkonnas *on* jätkuvalt *tekitam*as ärevust mõte, et... Näiteks *on* nad *väitmas*, et uimastid tuleb legaliseerida. Ka vabariiklikupartei esindajad *ei ole* ühtse häälega *rääkimas*.”

„... ning *oleme püüdn*mas jõuda selleni, et kõik meie tütarfirmade ja partnerite arvutid räägiksidsama „keelt”.”

SOBIV

„Ehkki USA meedia *arutab* elavalt, millal ..., *peab* meedia Obamat võitjaks ja Obama käitub võitjana.”

Partei juhtkonnas *tekitab* jätkuvalt ärevust mõte, et... Näiteks *on* nad *väitnud*, et uimastid tuleb legaliseerida. Kavabariikliku partei esindajad *ei räägi* ühelhäälel.”

„... ning *püüame* jõuda selleni, et kõik meie tütarfirmade ja partnerite arvutid räägiksids sama „keelt”.”

Ent eesti keelele omane lihtolevik või täisminevik on kaotsis ka paljudel, kes enamasti oma emakeele sees. Näide raadio sarisaatest: „*Oleme* sel nädalal *rääkimas* sõdadest.” (Vrd „Sel nädalal *räägime* sõdadest.”) Teleülekandes: „Nurgalöök *on* kohe toimuma *hakkamas*.” (Vrd „Nurgalöök *tuleb* kohe.”) Õhtustes uudistes, mil sõidud juba möödas: „...rallilt, kus väga head sõitu *on tegemas* Urmo Aava.” (Vrd „... rallilt, kus väga head sõitu *on teinud* Urmo Aava.”)²

Et tänapäeval tõlgitakse inglise keelest väga palju Euroopa Liidu ametitekste, on ohtlikult põimunud inglispärasus ja kantseliit. Stamp-lausestus kipub levima ühiskeeldegi, paljude elualade igapäevasuhtluse:

„*See ideoloogia on omaks võetud kõigi ühiskonnaliikmete poolt.*”

Vrd This ideology has been accepted by all members of the society.

² Tarindi *olema* + *-mas* sobiva kasutuse kohta vt Eesti keele käsiraamat, SÜ 29 (<http://www.eki.ee/books/ekk07/>)

Ilmselt surutakse eesti lause inglise vormi, vaevumata mõtlema, mis on kummagi keele eriline väärtus. Et inglise keeles pole käändevorme ollagi, kasutatakse seal fraasi- ja sõnajärge koos vajalike abisõnadega, nagu *by*. Eesti keeles on rikas muutevormistik, mistõttu ei ole otstarbekas alustada iga lauset nimetavas käändes fraasiga ega tingimata alusega. Hoopis loomulikum on näiteks omastavas sihitisega algav lause. Seega sobiks eestikeelseks lauseks:

Selle ideoloogia on omaks võtnud kõik ühiskonnaliikmed.

Samuti rikub eesti keelt üliagar umbisikulise tegumoe tarvitus lauseis, kus tegija on olemas, tihti lausa üksikisikuna.

SOBIMATU

„Siis *võetakse* tänane päev kokku meie uudistetoimetuse *poolt*.”

„Silja Line *osteti* Tallinki *poolt*.”

„Väga ilus värav Patraili *poolt!*”

„Raamat *on kirjutatud* kuulsa autori *poolt* ja meie kirjastuse *poolt välja antud*.”

„Eesti Gaas *on omatud* peamiselt Gazpromi *poolt*.”

„Võis osta enam kui kümne lastekodu *poolt* valmistatud esemeid.”

SOBIV

„Siis *võtab* tänase päeva kokku uudistetoimetus.”

„Silja Line'i *ostis* Tallink.”

„Väga ilus värav Patraililt.”

„Raamatu *on kirjutanud* kuulus autorja *välja andnud* meie kirjastus.”

„Eesti Gaasi peamine *omanik on* Gazprom.”

„Võis osta enam kui kümnes lastekodus valmistatud esemeid.”

Väärastuv eesti keele pruuk on kohati lausa õõvastav. Pole vähimatki põhjust anglitsistlik-kantseliitlikku võõrideoloogiat omaks võtta. Et eesti rahvas ja kultuur püsiks, on riigi ja iga kodaniku hool eesti keele eest **esmatähtis**. Elagem **kultuuriderikkas** Euroopas, tasalülitamata keelte erilisi väärtusi ja ilu. Vähem segakeelsust ja poolkeelsust, rohkem väljendusrikast eesti keelt!